

Zaburzenia reaktywne u nosicieli wirusa HIV odbywających długoletnią karę pozbawienia wolności

Reactive disorders in HIV-infected prisoners serving long-term penalty of deprivation of liberty

TOMASZ SEREJKO, JERZY PRACUCIK, WOJCIECH GRUSZCZYŃSKI, EWA SEREJKO

Z Katedry i Kliniki Psychiatrycznej WAM w Łodzi

STRESZCZENIE. Na podstawie badania 30 mężczyzn, nosicieli wirusa HIV, odbywających długoletnią karę pozbawienia wolności, stwierdzono, że bezpośrednią przyczyną wystąpienia depresji reaktywnej było gwałtowne pogorszenie się stanu somatycznego spowodowane przez AIDS, a nie warunki długoletniej izolacji.

SUMMARY. Subjects in the study were 30 male HIV-infected prisoners serving long-term sentences. The cause of reactive depression in this sample was found to be not the long-term isolation, but a sudden deterioration of somatic health resulting from AIDS.

Słowa kluczowe: zespół nabytego upośledzenia odporności / zaburzenia reaktywne

Key words: acquired immunodeficiency syndrome / reactive disorders

Pierwsze zachorowania na nabyte upośledzenie odporności (*acquired immune deficiency syndrome*, AIDS) zaobserwowano w 1981 roku w Stanach Zjednoczonych. Były to już przypadki z pełnoobjawowym obrazem choroby, a więc zakażenie musiało nastąpić znacznie wcześniej skoro okres inkubacji wirusa trwa od 6 miesięcy do 5 lat i więcej [1, 3].

W USA rozpoznano do chwili obecnej ponad sto tysięcy przypadków pełnoobjawowego zespołu AIDS, a liczba nosicieli wirusa określana jest na 1-2 milionów osób. Za przyczynę zachorowania uważa się zakażenie ludzkim wirusem upośledzenia odporności typu 1 (HIV-1), obecnie również HIV-2 i HIV-0 [1]. Szczególnie narażone na zakażenie są osoby pochodzące z grup tzw. wysokiego ryzyka, jak np. homoseksualiści, biseksualiści, narkomani, stosujące dożylny środek odurzający, hemofilitycy oraz inni chorzy, którzy po 1977 roku byli leczeni krwią lub produktami krwiopochodnymi, nie

badani w kierunku HIV, jak i partnerzy seksualni osób z wymienionych grup ryzyka [3].

W Polsce po raz pierwszy zakażenie wirusem HIV stwierdzono w 1985 roku. W 1993 roku liczba zarejestrowanych zakażonych wynosiła 2700, a pod koniec 1995 roku około 4000 nosicieli wirusa HIV. Do chwili obecnej z powodu zespołu AIDS zmarło ponad 300 osób. Dane dotyczące zachorowalności w Polsce nie są w pełni obiektywne i wiarygodne, a epidemiolodzy przewidują, że nosicielami może być około 300 tysięcy osób [2].

Z nosicielstwem wirusa HIV jak i pełnoobjawowym AIDS wiążą się liczne problemy ekonomiczne, społeczne i prawne. Świadomość nosicielstwa i zakażenia determinuje styl życia, niejednokrotnie wpływa i warunkuje zachowania społeczne, a w rezultacie może powodować wejście na drogę przestępczą. Dotyczy to głównie narkomanów i homoseksualistów będących nosicielami, jak i chorujących na AIDS [1, 6]. Poważnym stał się również problem odbywania kary pozbawienia

wolności u osób tej grupy. U zakażonych wirusem HIV często dochodzi do zmian w o.u.n. nawet przy braku innych objawów chorobowych. Przy pełnoobjawowym zespole AIDS zaburzenia ze strony o.u.n. stwierdza się u około 60% pacjentów [1].

Zaburzenia psychiczne związane z zakażeniem HIV mogą przybierać charakter zmian organicznych lub czynnościowych. Głównie obejmują zespół otępienia związany z AIDS (*AIDS-dementia complex*, ADC), obserwowany w końcowym okresie choroby, a ponadto zaburzenia osobowości i nastroju. Wśród zaburzeń czynnościowych wymienia się depresję oraz ostre psychozy. Stosunkowo mało miejsca we współczesnej literaturze przeznaczono zaburzeniom reaktywnym w przebiegu nosicielstwa jak i pełnoobjawowego zespołu AIDS.

W psychiatrii przyjmuje się, że zaburzenia reaktywne występują w sytuacjach trudnych, ekstremalnych [5]. Może to zwłaszcza dotyczyć okresu wieloletniej izolacji w czasie odbywania długoletniej kary pozbawienia wolności.

CEL PRACY

Celem pracy było poznanie najczęściej występujących zaburzeń reaktywnych u nosicieli wirusa HIV odbywających długoletnią karę pozbawienia wolności.

BADANE OSOBY I METODA

Badania i obserwacje przeprowadzono w latach 1994–1995. Objęto nimi 30 mężczyzn w wieku od 28 do 47 lat (średnia wieku: 33 lata), odbywających długoletnią karę pozbawienia wolności (7 do 25 lat). Miejscem badań był oddział dla nosicieli wirusa HIV jednego z zakładów karnych województwa łódzkiego. Z punktu widzenia medycznego skazani byli pacjentami poradni internistycznej i dermatologicznej, pulmonologicznej i chorób zakaźnych w warunkach więziennej służby zdrowia. Badania przeprowadzone były przez internistów i psychiatrów nastę-

pującymi metodami: (1) rutynowe badanie internistyczne ze szczególnym zwróceniem uwagi na dynamikę zmian somatycznych, (2) rutynowe badanie stanu psychicznego z uwzględnieniem linii życiowej, (3) analiza dokumentacji leczenia ambulatoryjnego (dermatologicznego i pulmonologicznego), (4) kwestionariusz samooceny stanu zdrowia psychicznego według czterostopniowej skali: zły, przeciętny, dobry, bardzo dobry.

WYNIKI

Z analizy linii życiowej skazanych wynika, że w badanej populacji 30 mężczyzn, nosicieli wirusa HIV, kara pozbawienia wolności nie była orzeczona po raz pierwszy. Żaden z badanych nie zaakceptował wyroku skazującego. 20 więźniów (67%) miało wykształcenie podstawowe, 7 (23%) – zawodowe, a 3 (10%) – nie ukończyło żadnej szkoły. Służbę wojskową odbyło tylko 4 skazanych (13%), a pozostali uznani zostali za niezdolnych do jej odbycia ze względu na zaburzenia osobowości lub pobyt w zakładzie karnym. 21 osadzonych (70%) w przeszłości było karanych przez sąd dla nieletnich.

14 więźniów (47%) jako drogę zakażenia wskazało dożylne używanie środków odurzających, 8 (27%) – kontakt seksualny, 1 (3%) – homoseksualny, 2 (7%) – samouszkodzenie. Pozostałych 6 (20%) nie chciało udzielić odpowiedzi na zadane pytanie.

Wszyscy badani zostali zarażeni przed osadzeniem w zakładzie karnym, ale tylko 11 więźniów (37%) wiedziało, iż są nosicielami wirusa HIV już w czasie przyjęcia do zakładu karnego.

Jako zły (w związku z rozwojem pełnoobjawowego zespołu AIDS) określiło swój stan somatyczny 9 więźniów (30%). W badaniu psychiatrycznym u tych 9 skazanych stwierdzono: znaczne obniżenie nastroju, poczucie małej wartości, winy, samooskarżanie się, lęk przed śmiercią, izolację od pozostałych współosadzonych, zaburzenia snu. U 2 osób tej grupy wystąpiły myśli suicydalne. Wydaje się, że świadomość bezpośredniego zagrożenia

życia stanowiła dla tych osób potężny uraz psychiczny i w konsekwencji wystąpienie psychozy reaktywnej o obrazie depresji. Także w opinii lekarzy służby więziennej tych 9 osób przejawiało zaburzenia psychiczne typowe dla zespołu depresyjnego. Na podstawie uzyskanych wyników badań i rocznej obserwacji skazanych nosicieli wirusa HIV wystąpienie u 9 mężczyzn objawów depresji reaktywnej było związane z gwałtownym pogorszeniem się ich stanu somatycznego. W związku z takim pogorszeniem stanu somatycznego z powodu odpornej na leczenie infekcji układu oddechowego, zakażenia grzybiczego skóry i błon śluzowych, po konsultacji lekarza chorób zakaźnych osadzeni ci, ze względu na stan zdrowia, uzyskali przerwę w odbywaniu kary pozbawienia wolności.

Stan 14 (47%) badanych oceniano jako przeciętny. Obserwowano u nich zaburzenia przystosowania wynikające z zaburzeń osobowości, głównie sfery emocjonalno-popełdowej, przejawiające się stanami lęku, reakcjami depresyjnymi, zachowaniem aspołecznym, wybuchami gniewu itp. Takie epizodyczne stany reaktywne wynikały raczej z nieprawidłowo ukształtowanej osobowości i nie miały charakteru trwałego.

Ocena stanu psychicznego u 7 (23%) więźniów nie wykazała istotnych zaburzeń psychopatologicznych, a ich stan somatyczny oceniano jako dobry. Nie powodował on wystąpienia psychoz reaktywnych, mimo perspektywy odbywania kary długoletniego więzienia.

WNIOSKI

1. Zaburzenia reaktywne u nosicieli wirusa HIV odbywających długoletnią karę pozbawienia wolności stwierdzono u 77% skazanych, przy czym u 30% miały one charakter psychozy o obrazie depresyjnym.

2. Wydaje się, że bezpośrednią przyczyną wystąpienia depresji reaktywnej było gwałtowne pogorszenie się stanu somatycznego spowodowane AIDS, a nie warunki długotrwałej izolacji.

PIŚMIENNICTWO

1. Kaplan H.I., Sadock B.J.: Psychiatria kliniczna. Urban & Partner, Wrocław 1995, 313-320.
2. Juszczyk J., Gładysz A.: AIDS. Volumed, Wrocław 1992.
3. Rosenhan D., Seligman M.: Psychopatologia. T. 2. 1994, 77-78.
4. Magdzik W., Nowosławski A.: Informacje na temat zespołu nabytego upośledzenia odporności. PZWL, Warszawa 1984.
5. Serejko T., Serejko E., Gruszczyński W.: Dynamika zaburzeń psychosomatycznych u osób odbywających długoletnią karę pozbawienia wolności. Opiniowanie sądowo-psychiatryczne w nowych uwarunkowaniach prawnych i psychospołecznych. Materiały XII Krajowej Konferencji Psychiatrii Sądowej, Bełchatów, 24-25.11.1994. Psychiatr. Pol., Kraków 1996, 89-92.
6. Adler M.: ABC of AIDS. BMJ, London 1987.

*Adres: Dr Tomasz Serejko, Katedra i Klinika Psychiatryczna WAM,
ul. Aleksandrowska 159, 91-229 Łódź*